

A veszedelmes szabadság néha-néha még lerántja a száraz, néha körülményeskedő prózába. Hellyel-közzel még efféle lexikonizú hasonlatokkal találkozni: «Mint Pontius Pilátus római helytartó került be a «Hiszkegy» kezdetű hitvalló imába». Ilyenkor szinte csak az hiányzik, hogy Pontius Pilátus neve után zárjelben uralkodásának évszámait is megkapjuk! De ezek a prózai csikordulások már egyre ritkábban kerülnek sorai közé s mindig csak véletlenül és méltatlanul, akár — Pilátus a krédóba . . .

Valami rosszul felfogott Walt Whitman-hatásnak is része lehet benne, hogy szabadversírőink annyiszor fennakadnak a prózai nyersség zátonyán; Tamáson is leginkább néhány «meglepő» asszociáció kergetése vagy erőszakolt «szimultánista» felsorolás alkalmával esik meg efféle.

Ahol költői vallomása egészen a maga lelkének tövén sarjad, ott a kifejezés is ritkán hagyja cserben; ilyenkor bátran lemond minden «menetrend»-szerűségről s mégis hamarabb célhoz ér: mintegy légvonalban teszi meg az utat, néhány biztos szánylegyintéssel. «Testvér fájdalomja foszt meg az örömtől: Nem örülhetek a gyönyörnek, mert más szívéből téptem magamnak!» Ez a Tamás Ernő leg-tisztább hangja. Romain Rolland írta egyszer, hogy a «Jogot a boldogsághoz!» jelszavából ő képtelen ezt a kelleetlen melléköngét is ki nem hallani: «Jogot a mások boldogtalanságához!» Tamás Ernő legszebb és legkészebb soraival ugyanennek a nemes és rokonszenves kátének hitvallója: «Másért lehet csak élni igazán, ittasodón az ajándékozás örömeiben» — s ezt vele nem a prédikátori «textus» mondatja, hanem őszinte, meleg *érzés* kergeti ajkára. Emberhez és művészhez méltó hitvallás, mely már kifejezésében is közel jut a nemes egyszerűség monumentalitásához.

Rédey Tivadar.

Lavotta János. A kor és az ember.
 Irta: Szilágyi Sándor. (A Könyvbarátok Szövetsége kiadása. Királyi magyar egyetemi nyomda, 1930.) Ez a könyv érdekes példája a rekonstruálásnak. Sok adoma és kevés konkrét adat maradt ránk Lavottáról, a tizenharmadik század hírneves magyar hegedűséről, aki előtt egy Bihari is térdre borult. Ami megbízható közlés, az is inkább száraz életrajzi töredék. E néhány adat sugalmából rajzolta meg Szilágyi Sándor izsépfalvi Lavotta János arcképét a kor széles keretében. Szilágyi a fénykődös fogalomból, melyé Lavotta a köztudatban vált, reális alakot formált s úgy állította elénk «a bájoló hegedűst», ahogyan fennmaradt művei alapján s a hiteles hagyomány vallomása szerint fájdalmas kötelessége volt. Ki ne hallotta volna *Lavotta első szerelmét?* S mily kevesen tudják, hogy ez az édesbús melódia, ifjúságunk emlékezetes szerenádja voltaképpen egy Kossovitz nevű muzsikustól való. Szilágyi Lavotta-könyve ezt a csalódást ábrázolja. A rozmaring- és levendulaillat, mely az életrajzról lelkét egykor betöltötte, az olvasót is hamar elhagyja, amint lapról-lapra mindjobban kiépül benne egy ellobogott élet tanulsága. A bájoló hegedűs nem volt képzett muzsik, inkább ösztönös virtuozitásából élő vadzseni volt, hirtelen felszárnyaló és muló sikerek után rohamosan züllő, mert mesterek vagy ön-maga rendszeres iskolája nélkül nagy zeneszerző, nagy művész senki sem lehet. Pedig külföldön is igéretnek látják őt s egy izben azt jegyzi meg róla valaki: Az úrban felettte kár az, hogy magyar. Ez a kellemetlen sajnálkozó aligha sejtette, hogy nem Lavotta származásában, hanem természetében lesz az akadály. Mert ki itt a bűnös? Igaz, ekkor még nincs nagy zeneszerzőnk, de a viszonyok más területen sem kedvezőbbek s egy Kazinczy, Berzsenyi, Csokonai stb. mégis ki

tudott bontakozni. Lavottának lett volna alkalma pozíciót teremteni magának Bécsben, elmélyedni az európai zeneirodalomba, képzett zenészek sorába állani. Csakhogy ehhez nem volt elég akarateréje. Ha a magyar viszonyok kedvezőbbek, ő valószínűleg akkor is elrontja pályafutását. Ma is elkallódik a tehetség, ha legfőbb emelője nincs: kitarása. Lavotta ott-hagyja Bécsset, állhatatlansága öntudatlanul elszigeteli a nagyok társaságától s bár volna tehetsége, nem veszi fel velük a versenyt, hanem hazajön kúriák muzsikásának. A szerencsétlen, szülei házból korán kikopott, kitagadott fiú élete csupa hányattatás, kapkodás. Volt közlegény, Bécs szerelmese, jurátus, kancellista, nevelő, versifikátor, hegedűoktató és klavirmester, noha zongorázni sem tudott, a Nemzeti Játzó Színek muzsika-direktora 15 váltóforint hópénzért. Végül teljesen elhatalmasodik rajta a vándoröszön s a mesterekhez képest mind kevesebbet számító Lavotta káprázatos tüneménye lesz a cigányszó mellett mulatozó vidéknek. A földesurak lelkesedve hívják, marasztalják, mutogatják; híres családok kapnak rajta, adják kézzől-kézre. A sokat ígért pálya épen ez ünnepeltetések delelőjén vált semmivé s a hanyatló Lavotta homloka köré már csak önmagának és társaságának mámorea ontotta a képzelt nagyság áglóriáját. Életrajzírója, bernátfalvi Bernát Mihály uram (a híres Gazsi édesapja), «Tisztelt Heves Vármegyének Betsületbeli Vice-Fiskálissa» szerint az 56 esztendőt és 29 napot élt Lavotta 38 évet és 29 napot ivott át: megivott summa-summarum 1303 akó és 52 icce bort, 54 akó és $18\frac{3}{4}$ icce szilvóriumot s megért «a liquid» 22.250 Rf. 54 K-t. A vén borozóval már az'inas is packázni mert s Lavotta elkeseredett sóhajba tör ki:

— Ego, qui regibus ludo! (Én, aki királyoknak játszottam!)

Mi maradt meg hát Lavottából? Szilágyi Hubay Jenőt idézi egy helyen s ez a pár sor találóan felel a kérdésre: «Lavotta a legegyszerűbb tánc- és dalformákból kibontakozni nem tudott. Ebből következtetve zenei képzettsége és szaktudása csak felületes lehetett. Próbál ugyan több nagyobb-lélekzetű művet is komponálni, többek között a «Nobilium Hungariae Insurgentium Nota Insurrectionalis Hungarica» címűt, melyben táborigényeket akar festeni; a tábor zaját, táncait s örömeit akarja a magyar inszurrekciós időből zeneileg kifejezésre juttatni, de e művében sem tud a verbunkosból, a lassú és friss táncokból kibontakozni. Ne feledjük, hogy Lavotta bizonyára ismerte Haydn és Mozart zenéjét s hogy Beethoven ugyanakkor Bécsben alkotta halhatatlan mesterműveit! . . . És Lavotta működése mégis rendkívül nagyjelentőségű a magyar zene fejlődésében. Ő több ebben egy láncszemnél, ő valóságos kapocs mult és jelen között».

Az író lelkiismeretessége, lírai természetete folytán csaknem tíz ívnyire nő a Lavotta-könyv. Szilágyi külön fejezetekben szól a korról, az emberről, a művészről, a mecénásról s bő jegyzetekkel tetézi tanulmányát. Lavotta kiesik a «keret»-ből, hiszen nyomtalanul száguldott el felette az idő. Magányosan áll a korviszonyok közepette, függelék gyanánt s hogy mégis sok szó esik róla, azért van, mert Szilágyi a legapróbb részletekig megy az adatok tisztázásában. A könyv irányművé szélesül, minden elkallódott magyar tehetség mementójává. Szilágyi nyugtalan lélekkel tekint ide-oda, sokat vitázik közeli és távolabbi kérdésekről; példákat idéz érdekes nézeteinek, különvéleményeinek igazolására; beszél a cigányzenéről, műzenénk, dalköltészetünk fejlődéséről s más problémákról. Az így felhalmozott anyagnak mindenütt egy a végső célja: megcsinálni a mérleget,

eldönteni, hogy egy kárbavesztett nagy ígéret miatt milyen arányban felelős maga a művész és külföldieskedő kora. Szilágyi tartózkodik az általánosításoktól, ügyel, hogy ne hízelegjen és enyhén se ítéljen. Szíve ügye ez a könyv, újra vissza-visszatér egy-egy megállapításához, mintha attól félne, hogy nem volt elég vigyázatos, nem volt elég kimerítő. Eredeti ember, eredeti stílusa is van, a maga eszével s finom műveltségével nézi témáját s van néhány igen jelentős megállapítása a hazai és külföldi viszonyok szembeállításánál. Itt-ott nagyon is bőven beszél talán, de igazi mester abban, hogy érdeklődést keltsen s unalmassá seholse váljék. Kevesebb líraisággal író szaktudós bizonyára szabályosabb keretbe foglalta volna ennek a pályának arculatát, de nem olyan szívhez szólóan, annyi meleg szeretettel, annyira mindenkinek való hangon és a tállyai halotthoz méltóan, mint Szilágyi Sándor. Felejthetetlenül kedves könyv, élmény az olvasónak: ott kellene lennie minden magyar ember kezében. A mű pompás kiállítása a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda finom izlését dicséri.

Vajthó László.

Ósz Iván : Lélekharang. Versek. 1930. (Nemzedékek kiadása. Szombat-hely.) Ósz Iván a dunántúli írói nemzedéknek egyik legfinomabb hangú költője. Költészete teljesen a maga világát a maga ihletének útján nyilatkoztatja. Távol áll ettől a világtól minden problematikus nyugtalanság, vagy

kiperzselt illuziótlanság. Ideáltisztelettől átsugárzottan ragyog benne a meg nem tört, föl nem dült érzelmanyag. Az élet azért nincs belőle akadémikus harmóniában kivonva. A fegyelmezett szemlélődés belső nyugalma csak átszűri a benyomások hangos és sűrített tömegét s azt az egy motívumot ereszti át, amelyen törés és bántódás nélkül tovább tud remegni a költő tűnődésének halk, magányos merengése. Ez a lelki forma szabja meg Ósz Iván egész költői alkotás-folyamatát. Nincs nagy belső feszültsége, következésképp a formai megoldása is egyszerű, szinte észrevétlenül kezdődik s folyik le. Minden belülről történik, itt lesz a költői átváltás színtere. Emlékképek, emlékhangulatok, szimbólumok, innén táplálkoznak, de mindig a passzív szemlélődés lágy vonalainak szerkezeti kötelékeiben. Erősebb gondolati lüktetés talán meg is zavarná ezt a képekben való tükröződést, de viszont néha az eszmélkedés szélessége szétlazítja a költői hatás önkéntelenségét. Bármennyire befelé áramlik is Ósz Iván lírája, költői látásának azért sokszor rendkívül átütő ereje van. Ilyenkor költészete az egyetemes emberiest jellemző művészettel emelkedik magasba. Egyik versében ezt írja: A csillag fényes, amíg messze jár. Ha közel látnád, az is csupa föld. Az emberen is a legszebb ruha A messzeség, amit magára ölt. — Minden költő titok, messzeség. Ósz Iván messzesége az élet üde, tiszta pillanatainak fölemelő közelségét jelenti. Ez költészetének vonzó szépsége.

Brisits Frigyes.